

ANALITIČKO IZVJEŠĆE

SUPERODLIKAŠI

Izvješće o populacijskim podacima o učenicima koji od 5. do 8. razreda osnovne škole postižu najveće moguće obrazovno postignuće

Izvješće izradili:

Boris Jokić & Zrinka Ristić Dedić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Zagreb, svibanj 2018.

Kontakt: boris@idi.hr

zrinka@idi.hr

GLAVNI REZULTATI

- U Republici Hrvatskoj **4,9% generacije** ima zaključnu ocjenu odličan (5) iz svih predmeta od 5. do 8. razreda.
- Među superodličašima **znatno je veći broj djevojaka (68,4%)** od mladića (31,6%).
- **Svaka 14. djevojka je 'superodličašica', a svaki 32. mladić je 'superodličaš'.**
- **Čestina pojavnosti 'superodličaša' razlikuje s obzirom na županiju i mjesto** u kojoj se nalazila osnovna škola koju su završili.
- U odnosu na ukupni broj učenika u određenoj županiji, 'superodličaši' su najzastupljeniji **u Gradu Zagrebu gdje 7,72% učenika spada u ovu skupinu te u Međimurskoj županiji s 6,36% učenika** koji imaju apsolutni opći uspjeh od 5. do 8. razreda.
- Najmanji je udio ovih učenika **u Brodsko-posavskoj (2,77%) i Šibensko-kninskoj županiji (2,25%).**
- Među većim gradovima u Hrvatskoj 'superodličaši' su najzastupljeniji u **Varaždinu**, nakon kojeg slijede **Zagreb i Velika Gorica**. Znatno je niža zastupljenost u **Puli (4,15%) i Slavonskom Brodu (3,17%).**
- **94,1% učenika** iz ove skupine upisuje **gimnazijske programe**, nakon čega slijede srednjoškolski programi u području zdravstva (2,3%), ekonomije (1,2%) te elektrotehnike (0,9%).
- Više od polovice učenika iz ove skupine upisuje program **opće gimnazije nakon čega slijedi prirodoslovno-matematička gimnazija te jezična i klasična gimnazija**. U odnosu na postotak u ukupnom broju upisnih mjesta, učenici iz ove skupine izrazito su nadzastupljeni u **prirodoslovno-matematičkim gimnazijama**.

PREPORUKE

- **Ukinuti iskazivanje općeg uspjeha u odgoju i obrazovanju Republike Hrvatske** - Opći uspjeh izračunat kao prosjek zaključnih ocjena ne ukazuje na jake i slabije strane učenika, njihove interese i potencijale i nije valjan pokazatelj onoga što pojedini učenik jest. Stoga nije opravdano korištenje općeg uspjeha pri upisu u srednjoškolsko obrazovanje.
- **Dalje razvijati postojeći model upisa u srednjoškolsko obrazovanje** čije su pozitivne strane pridavanje veće vrijednosti zaključnim ocjenama u onim predmetima koji su važni za nastavak srednjoškolskog obrazovanja u određenom sektoru i programu te mogućnost organiziranja dodatnih klasifikacijskih postupaka ('prijemni ispiti') koji u određenoj mjeri utječu na poredak kandidata.
- **Izbjeći vanjske ispite na kraju osnovnoškolskog obrazovanja te se okrenuti k sustavnim rješenjima koji u osnovi imaju korištenje kombinacije školskog i vanjskog vrednovanja (hibridno vrednovanje)** koja su izrađena u okviru Cjelovite kurikularne reforme.
- **Usvojiti Okvir za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju** izrađen u okviru Cjelovite kurikularne reforme.

CILJ ANALITIČKOG IZVJEŠĆA

Cilj je analitičkog izvješća prikazati populacijske podatke o broju i strukturi učenika u Republici Hrvatskoj koji tijekom viših razreda osnovne škole (5. – 8. razred) iz svih predmeta imaju zaključnu ocjenu odličan (5). Slijedom navedenoga, to su učenici čiji je opći uspjeh u svim višim razredima osnovne škole 5,0.

Za potrebe ovog izvješća ova je skupina učenika nazvana 'superodlikašima'.

U javnosti se često javljaju nedoumice o broju i strukturi ove skupine učenika te je javni interes prikazati njihov broj i strukturu. Prosjek ocjena iskazan na dvije decimale jedan je od elemenata koji se računaju pri upisu u srednjoškolsko obrazovanje. Ova skupina učenika ostvaruje maksimalan broj bodova pri upisu (80).

Prikazani su podaci poslužili kao osnova za osvrt na postojeći sustav upisa u srednjoškolsko obrazovanje, korištenje općeg uspjeha u odgoju i obrazovanju u Republici Hrvatskoj te rješenja koja su bila predviđena Cjelovitom kurikularnom reformom, a koje su obrazovne vlasti odbacile.

BAZA PODATAKA

U izradi analitičkog izvješća korištena je baza elektronskih upisa u srednjoškolsko obrazovanje u školskoj godini 2013./2014. U bazi se nalaze podaci cjelokupne generacije učenika koja je u ljeto 2013. završila 8. razred osnovne škole.

Baza je dana na korištenje znanstvenicima Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu u svrhu stvaranja analitičkih podloga izrade obrazovnih politika, povezivanja s drugim bazama na kojima je Institut radio te je poslužila kao podatkovna osnova osmišljavanju postavki i izradi dokumenata Cjelovite kurikularne reforme, posebice za pitanja vrednovanja, ocjenjivanja i izvješćivanja o učeničkom postignuću.

Baza je nastala kao dio digitalizacije obrazovnih procesa u Republici Hrvatskoj čiji nastavak svesrdno podržavamo.

PODACI

Analitičku osnovu izvješća čine deidentificirani i anonimizirani podaci **46050 redovnih učenika koji su u školskoj godini 2012./13 završili svoje osnovnoškolsko obrazovanje.**

U Izvješću su korištene isključivo frekvencijske analize po:

- Spolu
- Županijskom određenju mjesta u kojem se nalazi osnovna škola koju je učenik završio
- Strukovnom području koje je učenik upisao
- Srednjoškolskom programu kojeg je učenik upisao

BROJ UČENIKA 'SUPERODLIKAŠA' U REPUBLICI HRVATSKOJ

Od 46050 redovnih učenika koji su u Republici Hrvatskoj završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13. njih su 2296 'superodlikaši'.

4,9%

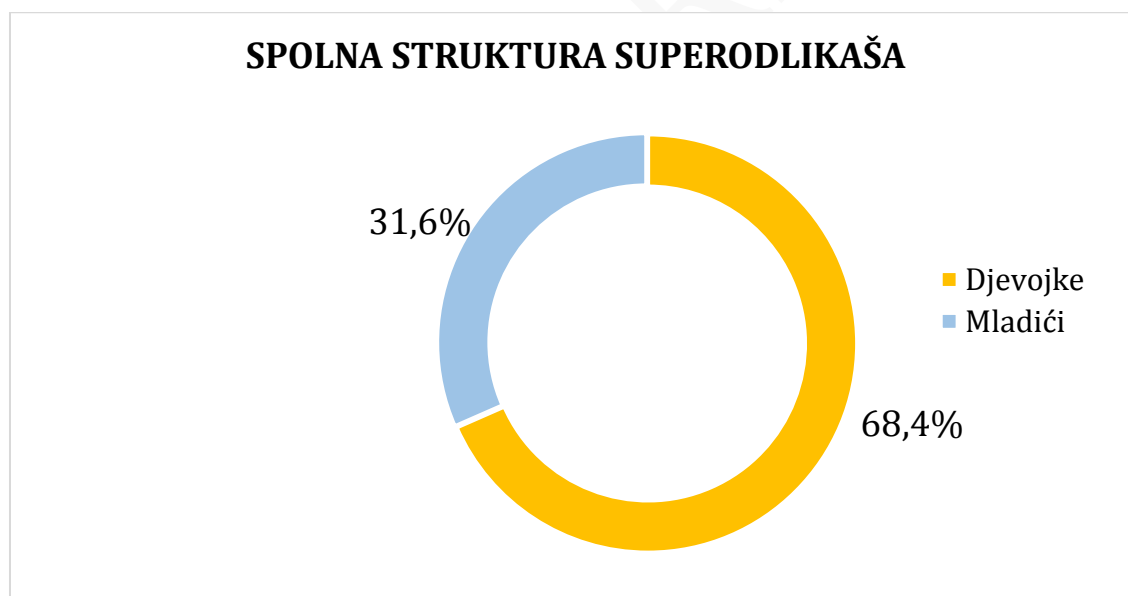
generacije ima zaključnu ocjenu odličan (5) iz svih predmeta
od 5. do 8. razreda.

SPOLNA STRUKTURA UČENIKA 'SUPERODLIKAŠA'

Spolna struktura cjelokupne generacije učenika koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13. je:

Mladići (51%) – Djevojke (49%)

Spolna je struktura 'superodlikaša' prikazana na Slici 1.

Slika 1. Spolna struktura 'superodlikaša' - generacija učenika koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13.

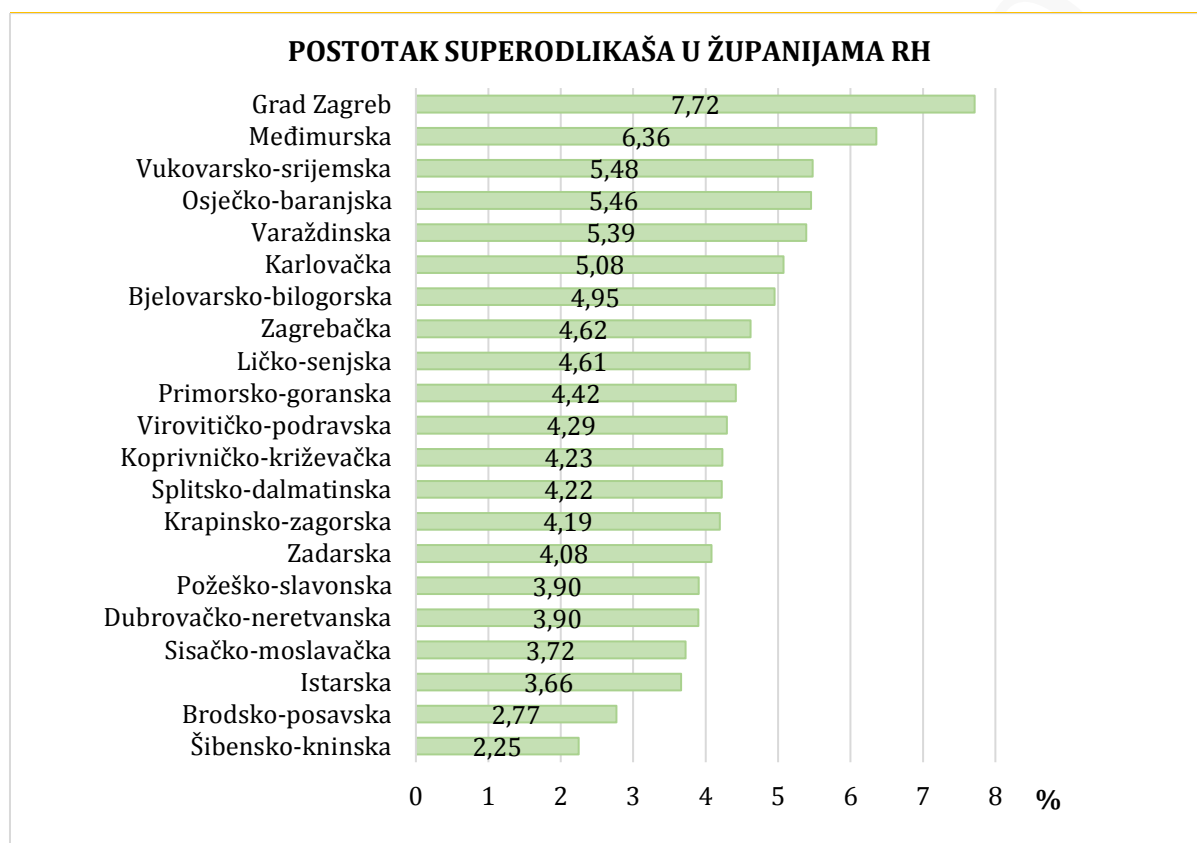
Iz Slike 1. razvidna je izrazita nadzastupljenost djevojaka (68,4%) u skupini 'superodlikaša'.

U generaciji djevojaka 6,97% nalazi se u kategoriji 'superodlikašica', a 3,09% mladića potpada u kategoriju 'superodlikaša'. To znači da je u generaciji učenika svaka 14. djevojka i svaki 32. mladić u Republici Hrvatskoj 'superodlikaš'.

GDJE SE U REPUBLICI HRVATSKOJ NALAZE 'SUPERODLIKAŠI'?

Učenici koji su tijekom viših razreda osnovne škole u svim predmetima imali zaključnu ocjenu odličan (5) nalaze se u svim županijama, većini mjesta i osnovnih škola u Republici Hrvatskoj. Čestina se njihove pojavnosti razlikuje s obzirom na županiju u kojoj se nalazila osnovna škola koju su završili.

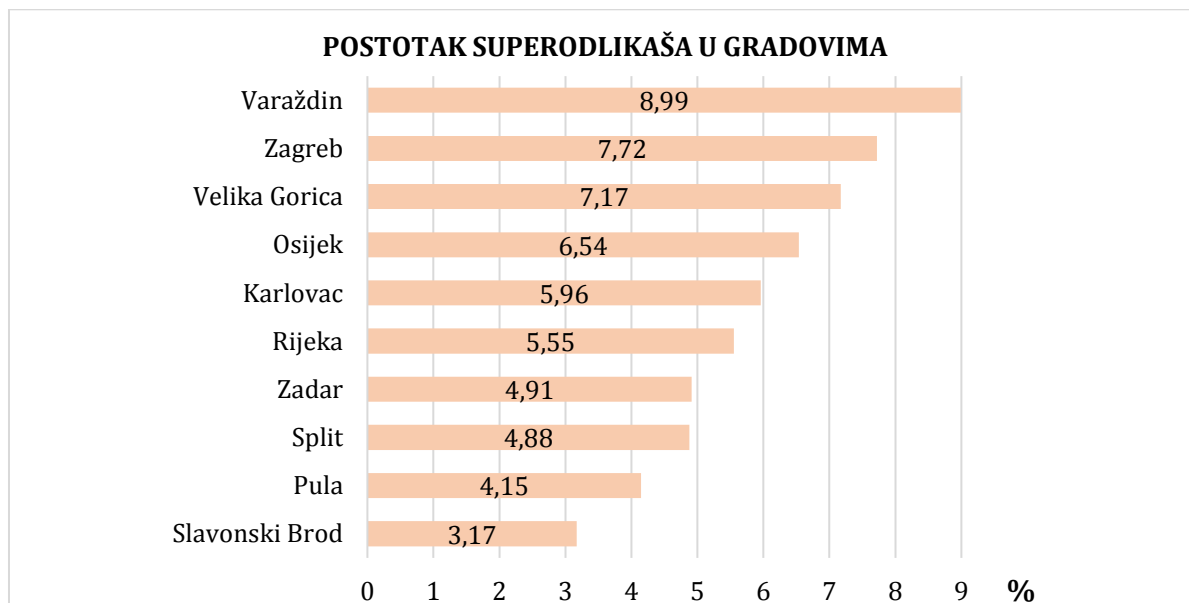
Na Slici 2. prikazan je postotni udio 'superodlikaša' u svakoj županiji izračunat kao omjer broja 'superodlikaša' u određenoj županiji i ukupnog broja učenika u određenoj županiji.

Slika 2. Udio 'superodlikaša' u generaciji učenika po županijama - generacija učenika koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13.

U odnosu na ukupni broj učenika u određenoj županiji, 'superodlikaši' su najzastupljeniji u Gradu Zagrebu gdje 7,72% učenika spada u ovu skupinu. Slijedi Međimurska županija s 6,36% učenika koji imaju apsolutni opći uspjeh od 5. do 8. razreda. Najmanji je udio ovih učenika u Brodsko-posavskoj (2,77%) i Šibensko-kninskoj županiji (2,25%).

Veći se hrvatski gradovi također izrazito razlikuju po postotku 'superodlikaša' u generaciji učenika. Ovi su podaci prikazani na Slici 3.

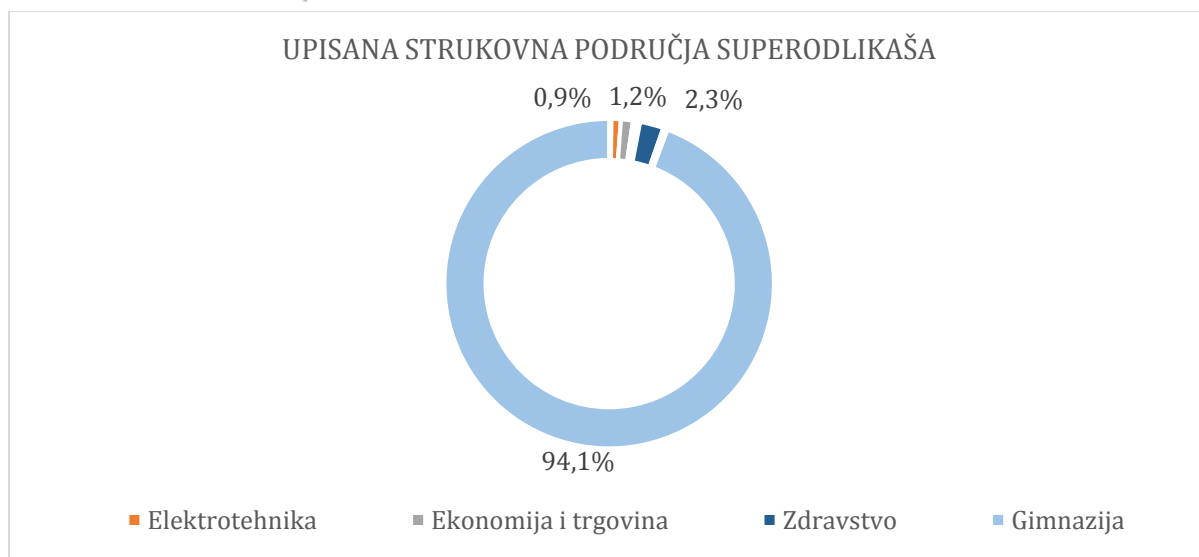
Slika 3. Udio 'superodlikaša' u generaciji učenika po većim gradovima u RH - generacija učenika koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13.

Među većim gradovima u Hrvatskoj 'superodlikaši' su najzastupljeniji u Varaždinu, nakon kojeg slijede Zagreb i Velika Gorica. Znatno je niža zastupljenost u Puli (4,15%) i Slavonskom Brodu (3,17%). U brojnim manjim gradovima i mjestima zastupljenost je još i veća. Takav su primjer učenici koji su osnovnu školu završili u Čakovcu.

ŠTO UPISUJU 'SUPERODLIKAŠI'?

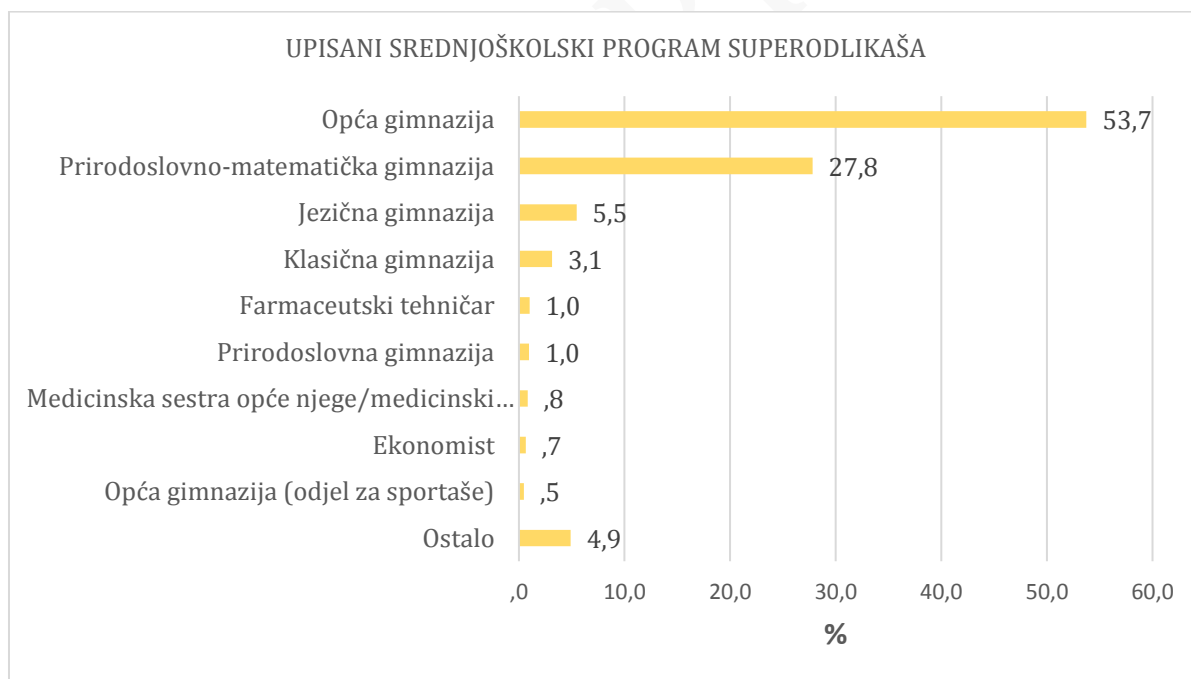
Elektronski upisi omogućuju analizu srednjoškolskih odabira 'superodlikaša'. Na Slici 4. prikazana je struktura upisa s obzirom na srednjoškolska strukovna područja.

94,1% učenika iz ove skupine upisuje gimnazijske programe, nakon čega slijede srednjoškolski programi u području zdravstva (2,3%), ekonomije (1,2%) te elektrotehnike (0,9%). Ovi učenici upisuju se i u programe ostalih strukovnih područja, ali u znatno manjoj mjeri.

Slika 4. Srednjoškolski odabiri 'superodlikaša' - strukovna područja - generacija učenika koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13.

Na slici 5. prikazana je struktura srednjoškolskih programa koju upisuje ova skupina učenika

Slika 5. Srednjoškolski odabiri 'superodlikaša' – srednjoškolski programi - generacija učenika koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje u šk. god. 2012./13.

Više od polovice učenika iz ove skupine upisuje program opće gimnazije nakon čega slijedi prirodoslovno-matematička gimnazija te jezična i klasična gimnazija. U odnosu na postotak u ukupnom broju upisnih mjesta, učenici iz ove skupine izrazito su nadzastupljeni u prirodoslovno-matematičkim gimnazijama.

TRENTNI SUSTAV UPISA U SREDNJE ŠKOLE

Trenutni sustav upisa u srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj uvelike se oslanja na opći uspjeh učenika kao mjeru obrazovnog postignuća. Opći uspjeh izračunat kao prosjek zaključnih ocjena ne ukazuje na jake i slabije strane učenika, njihove interese i potencijale i nije valjan pokazatelj onoga što pojedini učenik jest. Stoga nije opravdano korištenje općeg uspjeha pri upisu u srednjoškolsko obrazovanje.

Trenutni sustav upisa u srednje škole predstavlja u određenom smislu dobro polazište za daljnju razradu modela upisa. Pozitivna strana postojećeg modela upisa je pridavanje veće vrijednosti zaključnim ocjenama u onim predmetima koji su važni za nastavak srednjoškolskog obrazovanja u određenom sektoru i programu. Također je pozitivno što je školama ponuđena mogućnost organiziranja dodatnih klasifikacijskih postupaka ('prijemni ispiti') koji u određenoj mjeri utječu na poredak kandidata.

Brojni empirijski pokazatelji ukazuju da u Republici Hrvatskoj treba izbjeći vanjske ispite na kraju osnovnoškolskog obrazovanja ('mala matura') te se okrenuti k sustavnim rješenjima koji u osnovi imaju korištenje kombinacije školskog i vanjskog vrednovanja (hibridno vrednovanje) koja su izrađena u okviru Cjelovite kurikularne reforme.

PROMJENE PREDLOŽENE U OKVIRU CJELOVITE KURIKULARNE REFORME

*Okvir za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj odgoju i obrazovanju*¹ koji je izrađen u okviru Cjelovite kurikularne reforme 2015./2016. godine temelji se na suvremenim znanstvenim spoznajama iz područja vrednovanja i ocjenjivanja školskoga postignuća, a stavlja izraziti naglasak na pristupe koji potiču napredovanje svakoga učenika, djeluju na unaprjeđivanje procesa učenja i poučavanja i omogućuju sustavno praćenje ostvarivanja odgojno-obrazovnih ishoda. Okvir se zalaže za transparentnost, valjanost i pravednost vrednovanja, za uravnoteženost školskoga i vanjskoga vrednovanja te za aktivnu ulogu učenika kao sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Okvirom se razrađuju novi pristupi vrednovanja i izvješćivanja o učeničkim postignućima koji bolje odgovaraju zahtjevima odgoja i obrazovanja za 21. stoljeće.

Okvirom je predviđeno uvođenje takozvanoga **hibridnog vrednovanja** koje predstavlja oblik vrednovanja u kojem se kombiniraju dobre strane vanjskoga i školskoga vrednovanja. Zamišljeno je da ispitni centar, u suradnji s učiteljima, osmišljava i sastavlja ispite znanja i vještina učenika iz određenih predmetnih cjelina koje u školama koriste predmetni učitelji putem mrežnih aplikacija (internetsko testiranje). Nakon primjene

¹Članovi Stručne radne skupine koja je izradila *Okvir za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj odgoju i obrazovanju*: Zrinka Ristić Dedić, Izabela Sorić, Petar Bezinović, Žaklin Lukša, Sanja Brajković, Snježana Pavić, Gabrijela Marin, Kristina Fiedler, Natalija Gjeri Robić i Josip Šabić.

ispita u školama, učitelji i učenici bi dobili konkretne i individualizirane povratne informacije o rezultatima na pojedinim skupinama zadataka ili cijelim ispitima. Dobivenim rezultatima učenika učitelji bi se koristili za utvrđivanje njihove uspješnosti u svladavanju odgojno-obrazovnih ishoda nakon poučavanja i učenja određene predmetne cjeline. Prednost ovakvoga vrednovanja je u tome što bi se omogućilo učiteljima da se koriste zadacima i ispitima provjerenih sadržajnih i metodoloških karakteristika, u skladu sa svojim potrebama. Pritom, bili bi u mogućnosti donijeti kvalitetne procjene o postignuću i ocijeniti učenike bez vanjskih pritisaka koji inače mogu doći i od strane roditelja i učenika. Primjena računalne tehnologije omogućila bi lakše i ekonomičnije sastavljanje i provedbu ispita, bržu obradu podataka i izvještavanje o rezultatima, a sami učitelji trošili bi manje vremena na pripremu i provedbu vrednovanja naučenoga. Pogodnost je i to što sami ispiti ne bi za učenike predstavljali ispite vrlo visokoga rizika, jer bi rezultirali običnim školskim ocjenom, kao i dosadašnje pisane provjere znanja koje provode učitelji. Navedenim karakteristikama hibridno vrednovanje uvelike bi unaprijedilo provjeravanje i ocjenjivanje učenika te osiguralo da su zaključne ocjene iz pojedinih predmeta valjaniji pokazatelj postignuća učenika od postojećih zaključnih ocjena utemeljenih samo na unutarnjem vrednovanju. Ovime bi postupak upisa u srednjoškolsko obrazovanje postao objektivniji, valjaniji i pravedniji u korist učenika, odgojno-obrazovnih radnika i roditelja.

Okvirom se također predviđa ukidanje informacije o općem školskom uspjehu u svjedodžbi. Predstavljeni su argumenti koji idu u prilog tome da opći uspjeh ne predstavlja valjanu mjeru učenikova ukupnog postignuća. Velik broj nastavnih predmeta, njihovi različiti kurikularni zahtjevi (prije svega kvalitativno različiti očekivani odgojno-obrazovni ishodi, različita satnica predviđena za njihovo ostvarivanje itd.) i razlike u ostvarenim raspodjelama zaključnih ocjena upućuju da opći uspjeh nije valjana mjera. Jednostavno zbrajanje učenikovih zaključnih ocjena u svim predmeta nema ni logičnu ni matematičku opravdanost, a štetno je koristiti takvu mjeru učeničkoga postignuća i u selekcijske svrhe, za upis u srednju školu. Motivacijski gledano, opći uspjeh nepovoljno djeluje na učenike jer zanemaruje individualne interese i talente učenika, neopravdano izjednačava bitno različita učenička postignuća i previše ih usmjerava na krajnji rezultat, a ne na proces učenja.

Iako izrađeni *Okvir za vrednovanje* nudi brojna rješenja koja značajno unapređuju vrednovanje procesa i ishoda učenja u našim školama, u *Izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* koje su upućene u *Saborsku proceduru u svibnju 2018. godine Okvira kao temeljnog dokumenta koji određuje vrednovanje u okviru kurikularnog sustava – jednostavno nema.*

Ovime su strukture obrazovne vlasti u Hrvatskoj propustile napraviti značajan iskorak prema kvalitetnijem, valjanijem, objektivnijem i pravednijem vrednovanju učeničkih postignuća i boljem usmjeravanju učenika u srednjoškolske programe.